

sama máta sum oddaliðið. Tað er munur á hvat skal til, um oddaplássi skal haldast og konsoliderast, ella um jagstrandi liðið í næsta bólkinum skal kunna fylgja við, og kanska hava móguleika at taka oddaliðið aftur.

Í hesum sambandi hevur útbúgving avgerandi týðning. Í londum, sum liggja nær "the cutting edge" er framgongdin nær knýtt at einum super-høgum útbúgvingarstøði. Men í næsta bólkinum, í jagstrandi bólkinum, hevur útbúgving eisini týðning, men her er tað eitt annað slag av útbúgving, sum krevst. Universitetsútbúgvingar hava her ikki avgerandi týðning, men grundskúlin og miðnámskúlin hava lutfallsliga meiri at siga.

Høvundarnir lýsa hetta við nøkrum dómum.

- USA brúkar umleið 3% av framleiðsluni (GDP) til hægri útbúgving. ES brúkar bert 1,4%.
- Meira enn ein triðingur av amerikanarum hava eina hægri útbúgving, í ES er hetta minni enn fjórðingur.

Men europeisku londini hava so eina betri útygda miðnámsútbúgving (secondary school) enn USA. Hetta taka høvundarnir, Aghion og Howitt, sum ábending um, hvussu tað bar til hjá Europa at koma fyri seg aftaná kríggið, fáa skjótan vøkstur í langar periodur. Men ongantíð komu europeisku londini fram um USA á tí teknologiska økinum.

Konklusión B: Flestu teoriir viðgera spurningin um kapital-akkumulatión, men ongar ella fáar viðgera fyrbrigdi kapital-oyðilegging. Hetta er tó einki nýtt fyrbrigdi, tí longu Marx skrivaði um "Entwertung des Kapitals" fyri 150 árum síðani.

Spurningurin snýr seg um, hvussu læt tað er hjá nýggjum framleiðarum og ídnaðargreinum at koma fram at og inn á marknaðin. Hetta kann antin henda á tann hátt, at gamlir leikarar vera útspældir og heilt nýggir sleppa framat. Ella tað kann eisini ske á tann hátt at gomlu spælarnir fáa sær ein hvøkk at teim nýggju, sum troðka seg fram; teir fáa sær modernaði framleiðslutól og vinna kampin á tann hátt. Her eigur hugtakið, sum er sera væl kent í føroyskum politikki, stuðulpolitikkur at koma inn. Ger slíkur politikkur í londini meria skaða enn gagn?

Hvar liggja Føroyar?

Hetta, sum í stuttum er framlagt omanfyri, kann ikki beinleiðis brúkast uppá føroysk viðurskipti. Føroyar liggja á ongan hátt ella uppá nakran máta á "the cutting edge," hvørki teknologiskt ella í gransking ella útbúgving. Og koma heldur ongantíð at liggja har!

Men tað er áhugavert, at leiðandi búskaparfrøðingar skifta orð um munin millum tey fremstu og næstfremstu stóru búskaparøkini í heiminum, millum USA og ES. Tað kundi givið móguleika til umhugsan av støðuni hjá smáum, men lutfallsliga ríðum londum, sum liggja á fjórða, fimta ella sætta plássi í búskaparligum høpi.

Í donskum strategi-ætlanum um framtíðina (hvørjum skulu vit liva av um 10 ár?) havi eg sæð fleiri ferðir, at Danmark skal taka støði í tí veruleika, sum ikki slepst undan, at landið er pinkalítið – og tí "aparte" (víkur frá). Í Danmark búgva umleið 1% av íbúgvunum í ES. Tí skulu strategiirnar viðvíkjansi vøksstri, satsing, gransking og útbúgving byggja á at landið er "aparte," lítið og fyllir bert eina nishu.

Er Danmark lítið og "aparte" so er Føroyar upp aftur minni og enn meira aparte. Spurningurin er um nakrar búskaparligar teoriir yvirhøvur kunnu brúkast í Føroyum? Eg nevni hetta, tí ofta havi eg varhugan av, at politikkur á hesum øki, ofta bert er herming og avskrivning, uttan atlit til at landið er burturav aparte. Ofta kennist tankagongdin aftur, sum liggur í kendu orðunum hjá konginum av Sachsen, tá hann sá ein jarnbreytartunnil í Einglandi: "So ein Ding müssen wir auch haben"

"Minst helvtin av okkara ungdom skal hava hægri útbúgving" segði Løgmaður í Ólavsøkufrágreiðingini í ár. "3% av BTÚ skal brúkast til gransking og menning". Tað ljóðar gott, menn eingin hevur enn undirbyggt, umm hetta er skilagott.

Kanska skulu Føroyar, "aparte" sum tær eru, ganga heilt aðrar leiðir?

...

Keldur:

The Economist: **Economic focus: Closing the gap.** Oct. 29th 2005, p 86

Aghion & Howitt: **Appropriate growth Policy, A unifying framework.**

<post.economics.harvard.edu/faculty/aghion/papers/appropriate_growth.pdf>

Løgmaður: **Frágreiðing Løgmans á Ólavsøku 2005.**

Føroya Landsstýri

APT skattur og útbúgvingar

VINNUSÍÐU-KRONIKKIN
Ben Arabo

(Vit prenta her sjónarmiðið hjá Ben Arabo, sum varð varpað út í ÚF í seinasta vinnutátti)

Flestu føroyingar nema sær í dag útbúgving í Danmark. Nøkur eru í øðrum Norðurlondum og so fer ein lítill prosentpartur aðrastaðnis at lesa. Hetta er óheppið fyri Føroyar. Ikki tí. Skandinaviskar útbúgvingar eru ivaleyst líka góðar sum útbúgvingar aðrastaðnis, men tað handlar ikki bara um lærdómin. Tá 9 útav 10 føroyingum, sum fara at lesa, fara til Danmarkar, so fylgir eitt danskt netverk og ein danskur máti at hugsa uppá við og ikki minst ein donsk uppfatan av hvussu ting skulu umsitast. Hetta er ikki ein kritikkur av hesum, men tað er umráðandi at vit eisini fáa netverk og íblástur úr øðrum londum.

Føroyar eru so lítlar, at vit mugu tilpassa okkum til heimin, tí at eitt er vist, og tað er, at heimurin tilpassar seg ikki til okkum.

Tað er umráðandi, at vit fáa okkara unga fólk út í onnur lond at lesa, útyvir Danmark og Skandinavia. Hetta merkir ikki, at eingin skal fara til Danmarkar og Norðurlond í framtíðini, har er eitt gott søguligt samband og ikki hevði tað verið gott, um vit einki útbúgvingarligt tilknýti høvdu til okkara norðulendsku grannar.

Hví fara ffleiri ikki út í heim í dag? Ein meinbogi kann verða, at man hevur favoriserað danskar útbúgvingar í nógv ár. Til dømis finnast sáttmálar við tað almenna, har normerað tíð hevur ávirkan á løn. Hvat er hetta fyri fjas? Hetta favoriserar lond við teimum minst intensivu lesiplanunum. Lat okkum koma burtur frá hesum, og síðustilla ein kandidat frá Roskilde ella Keypmannahavn við ein frá Oxford, Milano, Sorbonne ella Seattle. Gera vit ikki tað, so kunnu vit gloyma alt tos um at gerast meiri international í Føroyum.

At verða eitt lítið land verður ofta framført sum ein vansi, men tá tað kemur til almenna umsiting og hvussu vinnan fær karmar at virka undir, so er tað ein stórur fyrimumur. Trupulleikin

er bert tann, at vit kopiera danska lóggávu so at siga kritikkleyst, uttan at hyggja eftir, um frakkin ikki er for stórur. Donsk lóggáva og donsk umsiting riggar ivaleyst frálíkt í Danmark og kunnu vit sikkurt læra nógv gott higani, men Føroyar eru ikki Danmark, og føroysk vinna er ikki donsk vinna, tí at skalain er ein heilt annar. Tá vit kopiera danska lóggávu og donsk umsitingarmodellir, so lóggeva vit okkum burtur úr øllum teimum fyrimumum, vit hava sum eitt lítið samfelag.

Vit hava for nógvar lógir og for torskildar lógir. Vit lóggeva sum eitt stórt samfelag við óavmarkaðari umsiting. Tað ber ikki til – hvørki samfelag ella vinna hevur ráð til tað. Vit eiga at foreinkla lógarverkið og uppfinna umsitingarskipanir, sum øll onnur lond øvunda okkum. Vit eiga at leiða og ikki elta.

Vit eiga sum mál at hava heisins mest effektivu skattaskipan, tí vit eru eitt av minstu londum við einum frálíkum elektroniskum infrastrukturi.

Um vit hyggja uttanfyri donsku og skandinavisku bøgardarnar eftir íblástri viðvíkjandi eina universalskattaskipan fyri øll - borgarar og vinnu - so kunnu vit til dømis hyggja at APT skattinum, sum amerikanski

økonomiprofessorin Edgar L Feige úr University of Wisconsin í Madison, hevur skotið upp. APT stendur fyri Automated Payment Transaction. Skipanin gongur stutt og greitt út uppá, at betalar og móttakari av einari og hvørjari pengatransaktión automatiskt betala ein lítlan prosentpart í skatti – í USA roknar Feige við 0.3%, men viðgongur at hetta % eigur at verða hægri fyri europeisk lond við hægri almennum útreiðslum. Ein slík skipan vildi merkt, at óansæð um tað var løn, handelskeyp, keyp av rávøru, søla av liðugtveru, útgjald av dividendu, keyp av partabrøvum, søla av einum banka o.s.fr. So skuldi hetta lága gjald automatiskt farið í skatti. Hetta er ein skattur av hvørjari transaktión og ikki av yvirskoti. Eingin sjálvuppgáva, eingin MVG uppperð, so at siga eingin umsiting, tí skattinkrevjingin verður gjørd av einari maskinu í einum almennum kjallara. Utopi? Eg veit ikki, og problemið er, at tað ger heldur eingin annar, so leingi hetta ikki verður kannað. Ríggjar ein slík APT skattaskipan nakrastaðnis í verðini, so riggar hon í Føroyum.

